

(Verscheen in Horizon 2003)

De kerk *bestaat niet ... ze gebeurt!*

Wat betekent de kerk voor u? Met dit thema wil de redactie ons aanzetten tot een bezinning over de betekenis van de kerk. Geen overbodige aanzet, dunkt me, in een tijd waar de laatste restjes kerkelijke vanzelfsprekendheden lijken te verdampen. Wat betekent de kerk voor u? Voordat we hierover kunnen nadenken is het misschien zinvol eerst maar eens de vraag te stellen wat de kerk nu eigenlijk tot kerk maakt. Want 'de kerk', wat is dat?

In het zogenaamde Oude Testament duikt in de verhalen telkens het beeld op van de tempel. Ook de evangelist Lukas maakt dit tot een van de centrale thema's van zijn evangelie. En misschien helpt het om bij onze bezinning over de betekenis van de kerk dat bijbelse beeld van die tempel er eens bij te leggen. Op het eerst gezicht denken we bij tempel aan de religieuze cultus. En dat beeld klopt ook. Daar sluit het bijbelse spreken over de tempel kritisch bij aan. Maar die bijbelse tempel is meer dan alleen maar een cultusplaats. Die tempel is een plaats van samenkomst. Een plaats waar mensen samenkomen om elkaar te ontmoeten. Die tempel is niet alleen 'het heilige' en het 'heilige der heilige'. Die tempel is een buitengewoon groot complex met pleinen en hallen. Het is voluit een plaats van gemeenschap. Als je mensen wilt ontmoeten, dan ga je naar de tempel. Daar treedt een mens uit zijn individualiteit, uit zijn 'alleen-zijn' om samen met anderen te verkeren. En daarin komt tot uitdrukking wat voor de bijbel heel fundamenteel is. Namelijk dat die mens pas werkelijk tot zijn recht kan komen in de ontmoeting met een ander mens. Niet voor niets is een van de eerste dingen die over de mens wordt uitgeroepen in de bijbel: "Niet goed is het dat de mens alleen is!" (Gen. 2:18). De tempel als plaats van ontmoeting is vanwege dit gemeenschapskarakter geen dag hetzelfde. Elke dag is weer anders. De tempel is een gebeuren en heeft eigenlijk in die zin nauwelijks institutionele trekken. Maar ergens in dat tempelcomplex is er wel een bijzondere, apart gestelde plaats. En dat is de plaats waar de ark staat. De ark waarin het getuigenis, de tora ligt, het woord van den beginne. Als het over de tempel gaat als ruime plaats van ontmoeting en samenkomst, dan gaat het in de eerste plaats om datgene wat die tempel nu eigenlijk tot tempel maakt, en dat is het getuigenis van tora. Dat is dat boek dat daar ligt en dat spreekt van de Bevrijdergod wiens spreken en handelen geheel in dienst staat van de redding van zijn mensen uit de benauwende gebondenheid aan knechtende machten: "Ik ben JHWH-uw-God, die u uit het slavenhuis heb uitgeleid" (Ex.20:1). Dat woord is de kern van de tempel. Dat woord schept ruimte voor die gemeenschap, schept ruimte voor die ontmoeting. Dat woord is namelijk, bijbels gesproken, een verbondswoord. Een woord dat geheel en al is toegelegd op ontmoeting en gemeenschap. Het geheim van die tempel, als plaats van samenkomst, ligt in dat woord. En waar die tempel wordt losgemaakt van dat woord in die ark, daar gaat het mis. Daar wordt ontmoeting tot rivaliteit, gemeenschap tot machtsstrijd.

De vergelijking dringt zich op. Wat maakt de kerk nu tot kerk? Wat is haar geheim? Wat is het hart van de kerk? In het verlengde van het geschetste tempelbeeld moeten we zeggen: dat is dat boek. Dat boek dat in elke Amstelveense kerk te vinden is. Meestal op de plaats waar het hoort: op de kansel. Daar ligt dat boek, dat getuigenis. Dat aloude boek waarin een voor ons

nieuwe wereld opengaat. Een wereld die ons van huis uit vreemd is, hoe bijbelvast we ook zijn opgevoed. Vreemd, omdat het daar gaat over een vreemde God die het eerste woord heeft. Een God die eigenlijk helemaal niet voldoet aan de eisen die men gangbaar aan een religieuze 'god' stelt. Het gaat deze God namelijk om de humaniteit, om ware menselijkheid. En daarom begint dat boek ook met een krachtig NEE! tegen alles wat die mens zo oneindig bedreigt. Een NEE! dus omwille van zijn JA! jegens de mens. Daar gaat het in dat boek om.

En ik begrijp best dat velen dat boek terzijde hebben geschoven en daarmee ook eigenlijk helemaal niets meer met de kerk hebben, ook al zitten zij er misschien nog middenin. Die bijbel is in bepaalde tradities immers gemaakt tot een verzameling 'dogmatische waarheden' waar je maar je handtekening onder moest zetten. Slikken of stikken. De bijbel werd tot spreekbuis van kerkelijke macht en werd daarmee zelf tot zwijgen gebracht. En geloof was dan zoiets als het aannemen van een aantal zeer onwaarschijnlijke waarheden. Hele generaties zitten daarmee opgescheept. Voor velen een reden om de kerk vaarwel te zeggen. En wie geeft ze ongelijk? Want met dat geloof viel natuurlijk heel die kerk samen. Kil, rationalistisch en allesbehalve menselijk. Maar gelukkig zijn er mensen die het daarbij niet hebben willen laten zitten. Zijn er mensen die zich niet hebben laten ontmoedigen maar op zoek zijn gegaan naar een nieuw, een ander verstaan van de bijbel. Zij ontdekten met volharding dat het in dat boek om heel iets anders gaat dan moraal, historie of dogmatische waarheden. Ze hoorden daar als nieuw dat het in dat boek gaat om een dynamisch woord van Godswege dat mensen niet kleineert, maar juist uit de kleinering van het leven en de grootspraak van de wereld wil bevrijden. Een ontdekking waarmee een nieuw bruisend enthousiasme werd geboren dat anderen inspireerde om ook eens als nieuw te gaan lezen.

In het boek dat in onze kerken ligt schuilt het geheim van de kerk. Waar mensen samenkomen rond dat getuigenis om telkens weer opnieuw die vreemde berichten te horen van uitleiding uit de vernederende machten van de bestaande orde, van Jezus die omwille van door de dood geknechte mensen stierf en werd opgewekt, van vrij spraak en verwachting, dáár gebeurt de kerk. Daar leren mensen anders te denken. Daar leren mensen wat messiaans vertrouwen is, wat ware menselijkheid is. Daar ontstaan oefenplaatsen voor samenleven en gemeenschap in pastoraat en diaconaat. Kernen van mondigheid, om met Miskotte te spreken. En die geweldig grote ruimte die wij aantreffen in de tempel, diezelfde ruimte heeft een kerk die *gebeurt*. Daar zijn grenzen niet langer meer aan te wijzen want 'de kern ziet wijd'. De kerk is geen club met leden, maar een gebeuren waar mensen uit alle geledingen bij betrokken raken. Een plaats waar zich onvoorspelbare bondgenootschappen kunnen vormen tussen mensen die elkaar niet hebben uitgekozen. Waar kwaliteit zwaarder weegt dan kwantiteit omdat namen tellen en niet getallen. En waar dat boek opengaat daar verbleekt gelukkig ook het soms zo hooggehouden verschil tussen 'buiten' en 'binnen'. Daar komt ook het 'tempelplein' in het vizier. En die trouwe kern die zondag aan zondag naar die plaats gaat waar dat boek ligt om de 'tale Kanaäns' te oefenen, komt daar niet alleen namens zichzelf, maar ook namens die groep die achterblijft. Een verantwoordelijkheid die de gemeente alleen maar aankan omdat zij zich door dat bevrijdende woord aangesproken en gedragen weet. Zij heeft iets van een alternatieve voorhoede, een Gideonsbende die leeft in het vertrouwen dat de toekomst van de kerk niet ligt in eigen bereik en ook

niet in handen van de voorgangers of kerkleiders. Zij leeft in het vreemde vertrouwen dat het een verrassende gave van Christus zelf is. Als dáár geen appèl van uit gaat...

Ad van Nieuwpoort